

Centenar

N. D. COCEA

Cunoscut de mulți ca gazetar, prozator, activist social, N. D. Cocea a fost știut de puțini ca om de teatru, apariția unui volum de dramaturgie (sub îngrijirea lui N. Florescu, „Cartea Românească”, 1973) producând surpriză. Mirarea ar fi trebuit să se convertească în lectură asiduă și să genereze imbolduri către reprezentare, ceea ce nu s-a întâmplat însă. Singura jucată pînă acum e *Canalia* (la Teatrul nostru, 1943). Comitetul de lectură al Teatrului Național, avînd puterea să decidă asupra întregului repertoriu românesc, respinsese lucrarea, apoi a revenit asupra primei hotărîri, astfel că piesa a ținut afișul pînă în primăvara lui 1945, cînd am și văzut-o. Deși susținut de Dina Cocea, Jules Cazaban, Forț Eterle, Jenică Constantinescu, Ion Manta, în regia lui Ion Șahighian și decorurile lui Șt. Norris, spectacolul nu se arăta tocmai realizat; avea și o povară de prolixitate verbală. Era însă sesizant, prin ardență pamfletară și atitudine.

Activitatea de critic și publicist teatral a lui N. D. Cocea s-a desfășurat, firește cu intermitențe, pe întinsul a patru decenii. Cronică propriu-zisă a făcut la „Viața Românească” (1909—1910), manifestîndu-se ulterior și în alte reviste și ziare (printre care „Rampa”). La „Victoria” (1943—1945), unde era director, obișnuia să ne citească, foarte atent, și mie și altora, articolele despre teatru, și uneori, cînd o problemă sau o reprezentare îl stîrneau, fîgăduia, înflăcărat și hotărît, „despre asta am să scriu și eu!”. A fost unul dintre susținătorii lui Davila; ai gestului său contestatar împotriva artei stătute și colbăite. A fost unul dintre admiratorii fără rezerve ai lui Caragiale. Pe aceste repere și-a dezvoltat programul critic, militînd pentru un teatru modern, vital, adevărat, de implicație socială, pentru o literatură puternică și autentică. A etacat dezlănțuit fleacurile, autohtone sau importate, „piesele copilărești”, cele care „depravează gustul”, a sprijinit

tendințele novaltoare în regie, scenografic, interpretare, a sancționat bombasticismul scenic, șovinismul manufacturii ocazionale, purismul estetizant. Sigur, cu unele incertitudini de gust și inconsecvențe de detaliu, niciodată însă cu abandonul principiilor. A tradus lucrări străine care i s-au părut utile într-un repertoriu așa cum îl concepea el. *Seara cea mare*, de Leopold Kampa, aducea revoluția proletară pe scenă; a considerat-o ca o posibilitate de a deschide drum, la noi, teatrului politic. I-au respins-o, cum era de așteptat, cenzurile tuturor guvernelor. În 1943, Dina Cocea a dus și ea, ca animatoare a Teatrului nostru, o luptă zadarnică pentru reprezentarea dramei. Scriitorul a tradus, de asemenea — cred că pentru prima oară, la noi — o piesă de Anatole France. De fapt, e transcrierea modernă a unei farse medievale franceze, *Comedia celui care și-a luat de nevastă o femeie mulă*, atribuită incert, o vreme, lui François Villon. Am tradus-o și eu, prin 1970, fără să știu de existența primei versiuni românești. Am avut ocazia să citesc, ulterior, doar cîteva pasaje răslețe din exemplarul Cocea, care mi s-au părut de o vervă scripitoare.

Îngrijitorul ediției de scrieri dramatice, N. Florescu, care a cercetat cu acribie fondul de manuscrise, vorbește despre numeroase proiecte nefinalizate, încercări, reveniri, ceea ce arată că scriitorul era realmente pasionat de teatru. Dintre textele editate, cel mai împlinit pare comedia *Cînd era bunică fată mare* (A fost intitulată, inițial, *Ah, România Mică!*) Alte două produceri, *Canalia* și *Sub coasa morții*, sînt și ele demne de interes, deși cu unele malformații de construcție. Actul comic *Competența* (fără final) e de mare haz; o diatribă politică înversunată, cu un sarcasm ucigător.

Dramaturgia lui N. D. Cocea e, cum bine s-a observat, prelungirea creației sale de pamfletar înrăznet, inclement, veșnic contestatar. Chiar cînd nu e precumpănitor, aspectul politic are contur net și sevă ironică. Tipologiile sînt dominate de potențați vicioși, bancheri sordizi, miniștri senilizați, afaceriști, escroci sentimentali, ambuscați, profitori, aristocrați decavați, femei fără scrupule, o lume ciocoiescă și burgheză maculată de cupiditate. Figurile pure par extraterestre, dar în ele transpar idealul de omie și cînte al scriitorului și aspirația sa spre poezie. Vulgaritatea e repudiată cu furie, matrapazlicurile sînt înfierate cu revoltă. Sînt pomenite, adesea, persoane reale din protipendadă sau din dispozitivul politic al perioadei interbelice, dar, pentru cine a trăit epoca, e probabil că și alte personaje și destule întîmplări sînt atestabile. Politic, documentar, intens cri-

tic, acest teatru, doar uneori sentimentalizat, cu intruzii sămănătoriste și geode de naturalism, e o mărturie și, deoptrivă, un argument modern de critică socială. E adevărat că intervenția directă a autorului destructurăază uneori fapăturile dramatice și innămolește cursul acțiunii. Dar, în atare cazuri, de sub scufia dramaturgului apare capul leonin al gazetarului, și unele dintre prelungile monologuri nu sînt altceva decît fieroase ori învîpăiate articole, ce nu s-au mai lăsat închingate dramatic.

Vina de dramaturg a lui N. D. Cocca e vizibilă mai ales în scenele de înfruntare, acolo unde se ciocnesc *principiile* morale, unde turpitudinea e pusă la zid. Iar satira, glacială sau hohotitoare, e dominantă cînd lovește în cei ce terfelesc principiile, și se joacă, prosteste sau criminal, cu viețile altora. Lista de nume e savuroasă, în felul ei, n-o gădesc deloc „rudimentară“, cum zicea un confrate, e pe linia lui Alecsandri-Caragiale-Muşatescu : Toto, Roro, Adorel, Fanfan, Prințul Pehlivan, Excelența Sa H. A. Halere, ministrul casei regale, Bebe, Coca, Tușca Hop (artistă), Desdemona Covrig, George Simbrie...

Nejucate, nepublicate în timpul vieții autorului, unele nerevizuite, cu episoade încă nefinisate, aceste piese sînt, totuși,

ispititoare propuneri de spectacole. Au adevăr, robustețe, culoare. Scrise în perioade dificile, au fost mereu îndepărtate de scenă. Scriitorul încerca neconștient să le dăruiască spectatorilor, dar se vedea împiedicat de toți cei ce erau chemați să-l sprijine. A lăsat și mărturisiri dureroase despre acest efort tantic. Neputînd să provoace măcar o dezbatere deschisă asupra manuscrisului *Sub coasa morții*, scria (în 1943) : „Împrejurările actuale sînt altele decît cele pe care le implică libera discuție a unei probleme“.

Nu sînt de acord cu afirmația colegului George Gană (autorul unui articol din „Teatrul“ nr. 12/1973) că piesele n-ar putea suscita interes azi. Ar fi drept, ar fi necesar și justificat, ca dramaturgia lui N. D. Cocca să intre în sfera de atenție activă a teatrului românesc actual. Din rațiuni efective, nu pentru compensație întîrziată, cu omagiu reconstituit. Evident, cu preocuparea, adecvată, de a se elabora versiuni scenice, care să modeleze ceea ce n-a putut fi dus pînă la capăt, sau e încă doar adaos superfluu, ori asperitate întîmplătoare. La un centenar de atare însemnătate, scena s-ar cuveni să fie, în orice caz, prezentă, mai ales avînd cu ce.

Valentin SILVESTRU

NOTE

Datorii uitate

Iarăși trebuie să arătăm, cu tristețe, că excepționalele ediții și studii de folclor ale editurii *Minerva* nu se bucură de ecoul publicistic meritat. Recenzii de complezență, care nu pun în lumină tezaurul culturii populare, restituie, în mare parte, din colecții inedite. Truda culegerii pe teren, timp de mulți ani, transcrierea fidelă, aparatul critic fac, de mai multe decenii, gloria școlii folcloristice românești, de pe urma că-

reia beneficiază, din plin, și istoria teatrului. Poezia obiceiurilor tradiționale (colinde, cîntece de cunună etc.), poezia evenimentelor vieții (ceremonialul de nuntă, de înmormîntare) au fost de mult asimilate istoriei teatrului. Cu fiecare volum folcloric, adîncim, de fapt, perspectiva fenomenului spectacular popular. *Folclor din Maramureș* (în seria *Folclor din Transilvania* VI), *Orații de nuntă* culese de Ion Apostol Popescu de pe Valea Someșului, *Antologie de lirică populară românească* selectată din Arhiva Institutului de folclor (în mare parte inedită), retipărirea clasicelor *Materiale folcloristice* ale lui Gr. Tocilescu și C. N. Țăpu, precum și volumul doi din *Studii de etnografie și*

folclor, semnate de savantul Romulus Vuia, sînt ultime apariții editoriale, care trebuie să stimuleze, de asemenea, teatrologul, dorința de a spori în studiile sale dovezile vechimii, atunci cînd discută originea teatrului românesc. De la primele mari corpusuri folclorice, inițiate, la finele veacului trecut, de Academia Română, și pînă azi, s-a adunat un material impresionant, care așteaptă să fie prelucrat creator într-o atît de necesară istorie a arhaicelor forme de spectacol la români. Ar rezulta — cum dovedesc studiile parțiale — bogate mărturii, prin arta roștirii și a jocului teatral, de continuitate și unitate națională.

I. N.